

ו הנהגה והנהל

מאמר

ומשום זה²⁸ היתה סיבה מן השמים שתמות בחברון אע"ג שהיתה דירתה עם אברהם בבאר שבע {אפילו לדעת סדר עולם שברש"י לעיל (כא, לד) ש"ב שנים לפני העקידה יצא לחברון²⁹, מכל מקום צריך לומר דאחר העקידה שב לבאר שבע, כמבואר גם בפירוש רש"י בסמוך "ויבא אברהם" — 'מבאר שבע'³⁰, כמבואר גם אחר העקידה "וישב אברהם בבאר שבע" (כ"ב, יט)³¹, וגם להלן (כד, סב) וכתב "ויצחק בא מבוא באר לחי רואי והוא יושב בארץ הנגב"³², והיינו באר שבע כדכתיב לעיל (כ"א) "ויסע משם אברהם ארצה הנגב". אבל שרה מתה באיזו סיבה ממסבב הסיבות בחברון³³, או כאשר שמעה מדבר העקידה³⁴ הלכה אחרי אברהם ויצחק חיי רוחה³⁵, ובאשר הלכו לארץ המוריה והוא ביהודה סמוך לחברון, באה לשם ומתה. וטעם סיבה זו מה' הוא באשר היתה "קריית ארבע", ועל כרחק הוא משום הדרוש ששם ראויים להקבר ארבעה אבות העולם, ואדם הראשון היה הראשון לקבורה שם ואיש לא ידע מיד

ב (א) מאה שנה ועשרים וגו'. מדרך הלשון להקדים מוספר סדר על המעשה, וממלא גם להספן ששני מיי יעקב; ומנהג הלשון במספרן האחדים לכנות הספרים בלשון רבים, שנת אשים, שלשה ימים והספן במספרן העשרות והמאות שיכונה הספר בלשון יחיד, מלה שנה ועשרים שנה, אחד עשר יום, שנים עשר חדש (כו"ה), ומכיר מהו בני תלם בלשונם יכנו: שני היו שרה. התעוררו המפרכים על יחור מאמר זה אשר שכנז הקדים ויטו מיי סדר וגו', ויכל שפירשנו זה מעלה גדולה ונפלאה של שרה אמנו, וזה: האדם למעלה על כל הנכבדים ונלד הכרבתו ומתוולד הספר והנפש הרוחני, יש לו מעלה עניינס ונלד ההגברו א"ע, כי כל ברוחי נטעו חניס פייס רק מיי גשמי, והכרואים העליונים מייס הרומני לזד, אזל האדם מיועד כ"ז היותו לחיות מייס כפוליס, חיות גשמי וחיות רומני כי מן הנוכך חליו להשיג חניד על דברים הנלכדים אל מיי גופני בלכילה שחיה וחייה, גם לכל דברים האמוניים שהם הכנה לקיום גופו כמו עבודת אדם ועסקיו ומורו וטלו שאינם רק מלד לרכי עוסי³ לזד, גם מן המיוז עליו לחיות חיות הכונה מלד נפשו העליונה, והוא העסק בעניינס רומניים כמו העיון בתורה וצקאס מוטהי, ושני מייס חחייס האלם המיוערים לכל אדם מלד היותו מוצא הכריחה לרכיכס לחיות הגודים אחרים ולנלמדי יחד לא יתפרדו לעולם, כי גם בעסקו בעניני לרכי גופו לא יהיה תכלית המכוון ומנוו רק לרכי עוסי³, אזל לרכי שיתלטה חליו הועלת רומניו ונפשו שחם מיי עוסי³, כי חם חחייס עסקו בלכילה שחיה והלכיס וישיגה וקיינס ומשמיס וישיגה לרכי גופו לזד להנלח עגנוו ולהשלמת מפלו ומחוחו לזד, חם הוא מתלמדה אל הכרואים הפחומים ומנוו במלכה, אל הסמנות וחיות שאינם מתעסקים רק בלרכי גופם לזד, אזל מן המיוז לו להיות עובד אה בורא חניד גם בעסקו בלרכי גופו, בלכילה להכריח אה גופו להיות רחוי לעבודת בוראו, בשחיה לתח לגופו מוחם לנוכך הכריחות שלח מתקף עליו דעמו מוחמת מניעת השחיה, כלל הדבר, האדם מלד מעלתו לרכי מתיד לסקול בנאזני שכלו לנכך תכלית נפשי ורומני בכל משמיסי חלליס ורומניים, כי רק בלרכי זה מנלח התכלית המכוון בהכרבת גשמייתו עם רומניו, חם ילכך ענין הרומני ונפשי גם בעסקי גופני גשמי, והאלם המנוגע מלשום לז על שני מייס חחייס האלם וחיו משגיח רק בעסקי עניינס חלליס, חף שהוא מיי חין חיותו רק מלד גופו וכחיי הסחמה, אזל הוא מת מלד נשמתו כנלמדה, הכרעיס במייסם קרויים מוחים, מנולד מזה כי האושר האמתי לאלם הוא בחיותו מייס כפוליס, מיי הגוף עם מיי נפשי, מתעסק בעניני גשמי בכוחות תועלת רומני, ועל"ז הוא מיי עוסי³ מנוכף עם מיי עוסי³, חסו שחייסם הסורה על שרה חנוו שכלל מנך זמן עמידתה בלרכי הסחמה הלזו, היתה מייס חחייס כפוליס המוכרים, חסו שחייס שני מיי שרה (לחם לוייפאלכע לעצמי שחייס), רי"ל שלח היתה חיותה מיות גופי לזד, אזל היתה מנוכף חליו גם חיות הרומני, ולפי זה מלח שני עם למספר חוגי חם שלמד ברכה מה לרכי לומר שני מיי שרה במחונס לומר לך שחייסם של לרכיכס לפני המקום בעוסי³ ובעוסי³; והלרכיכס מכוונים עם מה שחלמנו.

בשמתה: בקריית ארבע. יש מפרשים מה שכתב מקום מיתחה מה שאין כן באברהם ובשאר אמהות, על שם ששלחה שם אברהם כשראה ללכת להר המוריה שלא תרגיש בעקידה, שהרי בבאר שבע היה עומד, כדכתיב (לעיל כ"ב ט) וישב אברהם בבאר שבע (עיי' כ"ב נה ה). ויש אומרים, כשחלתה הוליכה שם מבאר שבע, משום דבהברון בסיס אוריא, וכששמעה בשורת העקידה מתה,

3
חלקי

1. ומגוון משונה מכל המדרשים הנ"ל מובאת אנדה במ' שפתי כחן [וינציה שסיה] פ' חיי ויבא אברהם מבאר שבע, וא"ת מי הוליכה לשרה לחברון, שמעתו בשבא השפן ואמר לת חיובן וצחק א"ל הלך עם אביו ללמדו מעשה הקרבן, א"ל הוא הקרבן, לא האמונה לו הלכת אצל אחימן ששו ותלמי אמרה להם אתם ארוכים ורואים מרחוק הביטו, וראו אם תראו זקן אחד הולך עם ג' נערים אמרו לו אנו רואים זקן אחד עוקר בחור אחד והסכין בידו מור פתח, וברבי"ח כאן מביא במדרש ויבוא אברהם מהר המוריה בא שמעה בעקדה ופרחה נשמתה ולכך נסמכה כותתה לפרשת העקדה, גם בכתתי מנחיי אינו גורם רק מהר המוריה בא". וכפי' הריב"א עה"ת מפרש פרחה נשמתה טרוב שמתה, ונראה דאינו גורם בכ"ו ומתה באותו צער.

4
תוכן
מה
ה' ומה

1 ויבשבא אברהם מהר המוריה, קרה אפו של *סמאל, שרצה שלא עלתה בידו פאות לבו לבטל קרבנו של אברהם. מה עשה. הלך ואמר לשרה, אי שרה, לא שמעת מה שנעשה בעולם. אמרה לו, לא. אמר לה, קח אישך הזקן לנער וצחק והקריבו לעולה. והנער בוכה ומילד, שלא יכול להנצל. מיד התחילה בוכה ומיללת. בכתה שלש בכיות כנגד שלש תקיעות, שלש יללות כנגד שלש יבבות, ופרחה נשמתה ומתה. בא אברהם אבינו ומצאה שמתה, שנאמר, ויבא אברהם לספד לשרה ולקבטה (בר' כג ב). מהיכן בא מהר המוריה רבי יוסי אומר, שלש שנים עשה יצחק אבל על שרה אמו. לאחר שלש וישינים לקח את רבקה ושכח אבל שרה אמו. מפאן אתה למד, עד שלא לקח אדם אשה, אהבתו הולכת אחר הוריו. לקח אשה, אהבתו הולכת אחר אשתו, שנאמר, על-כן יעזב איש את-אביו ואת-אמו וידבק באשתו (שם ב כד). וכי יעזב איש

5
סיקו
לכ
פ' זק

1

והיא נשאו בתיים; והייתה ששקתה וימים ומותה; לא כמעט ולא כאלה; אלא שילמה בחייה על העקדה וספחיה, היא האחת והיחידה שאינה מזוכרת כלל בפרשת העקדה - הלא היא שרה אמנו, אם יצחק.

בתחילת פרשתנו דורש המדרש: "יודע ה' ימי תמימים" (תהילים לז, יח) - "כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימות...ד"א זו שרה שהיתה תמימה במעשיה" (בראשית רבה נח, א). מתברר, שהכנוי שיוחד ליצחק שהוא "עולה תמימה" הוא תאורטי גרידא, העולה התמימה האמיתית שהועלתה על מזבח הניסיון, היא דווקא שרה, שהיתה תמימה במעשיה. זאת ועוד: המכה בפטיש וסוף דבר של פרשת העקדה הם נישואי יצחק ורבקה, "בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר, אלו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה. בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו" (רש"י). אבל עליית קרנה של רבקה אפשרית רק אחרי ירידת קרן שרה, "זרח השמש ובא השמש (קהלת א, ה) - עד שלא השקיע ה' שמשו של שרה, הזריח שמשו של רבקה" (בראשית רבה נח, ב). ובכך נסגר מעגל חייה של שרה בשנית בזיקה גמורה לעקדה.

6 (7) re

מיתת הצדיק והשראת השכינה

הרעיון שאותו עומדים אנו לבטא בחרדת קודש, כדי להסביר את עקדת שרה, מצריך זהירות רבה, כיוון שהוא עוסק בדברים הנוסקים לרומו של עולם. לא נתיימר להבינו על בוריו, אבל הדברים חוזרים על עצמם פעמים רבות מדי מכדי שנוכל להתעלם מהם. אחרי כל ההיסוסים וההתלבטויות והחששות נאמר, שכנראה, בכל מאורע של ירידת שכינה לארץ בצורה מיוחדת, יש מישהו שחייב לשלם על כך בחייו, כעין מיתת צדיקים שמכשירה את הקרקע להשראת השכינה. נייעזר בשלוש דוגמאות:

16 21

א. רחל - לפרשת מות רחל ועקדתה על קדושת הארץ נקדיש אי"ה מאמר מיוחד³², כאן נצטט רק מאמר מהזהר: "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך (בראשית לא, ג) - מאי ואהיה עמך? עד עתה היתה רחל עקרת הבית עמך, מכאן ואילך אני אהיה עמך ואקח הבית עמך, וזה שכתוב 'מתה עלי רחל' (בראשית מח, ז) - עלי ובשבילי היה הדבר שרחל נדחית, שראה השכינה ולקחה הבית בשבילי, לשכון עמי"³³. כדי שהשכינה תוכל לשרות עם יעקב בלידת בנו הי"ב בכניסה לארץ ישראל, חייבת רחל למות. "אמר יעקב כבר הגיע השעה שיוולד בנימין וישלמו י"ב השבטים, ודאי העולם שלמעלה ירד לכאן אל הבית להתקשר בהם, ועניה זו רחל תהיה נדחית מפניו" (זהר, ויצא, רמז).

36 31

ב. נדב ואביהוא - לא נכנס כאן לשאלה על מה ולמה מתו נדב ואביהוא, אף כי חז"ל נתנו למותם טעמים שונים³⁴. הרעיון מבעית ופשוט, לא צריך לחפש סיבות: מישהו היה חייב למות כשירדה שכינה להיכל ה'. כך מביא רש"י, "הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש" (ויקרא י, ג) "היכן דבר? ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי" (שמות כט, מג) אל תקרי בכבודי אלא במכובדי, אמר לו משה לאהרן, אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור בי או כך, עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך". השאלה אינה אם הבית יתקדש במיתת אדם, אלא מי הוא הגדול שיגרום לקידוש ה'. ועל כן כתב האלשיך הקדוש בענין זה: "כי על ידי סלוק הצדיקים מתמלאת השכינה שפע

36 41

קדושה עליונה למעלה, שנעשה יחוד כנודע ליודעי חן" (ויקרא י, ג). ועל זה הוסיף האדמו"ר מאזרוב, "ומיתה זו היא בחינה של צורא עלילה על בני אדם" (תהילים סו, ה) אף הנוראות שאתה מביא עלינו 'בעלילה את מביאך' (תנחומא וישב ד)³⁵.

(3)

ג. עוזה - כאשר דוד העלה את הארון לירושלים קרה, כידוע, אסון: "וישלח עוזה אל ארון הא-להים ויאחו בו, כי שמטו הבקר, ויחר אף ה' בעוזה ויכהו שם" (שמואל ב' ו-ז). גם כאן רבו הדעות על חטאו של עוזה, וגם כאן מסביר האדמו"ר מאוזרוב: "דע כי קרה כאן כמעשה הנדב ואביהוא, בחנוכת המשכן. לכן גם כאן נתקדש ה' במקורביו ופרץ ה' פרץ - בעוזה. וזאת חרה לדוד על דרך שאמר משה 'סבור הייתי כי או בך'... ולכן אמר 'וימת שם עם ארון הא-להים', ודרשו חז"ל (סוטה לה ע"א) מה ארון קיים לעולם אף עוזה בא לעולם הבא... וכן פירש האלשיך כי במותו נדבקה נפשו עם ארון הא-להים כי צדיק היה".

10
see

נאף בעקדת שרה יש לומר: סבורים היינו ש'בקרובי אקדש' ע"י אברהם ויצחק; עכשיו נתברר, שקדושת שרה גדולה מקדושתם - עקדת שרה!

וע"פ האמור הרי המספר הנורא והאיום של ששה מיליונים כולם קדושים שנעקדו על מזבח קדושת שמו, יש בו אולי להאיר קצת את התופעה המופלאה של דורנו, שבעינינו אנו רואים גילויים כאלו, ששום בעל דמיון וחזיון לא העז להעלותם ברעיונו לפני שנות דור. לפתע קם וצמח דור מופלא כל כך, דור של תורה ודקדוקי מצוה. אהלי התורה פורחים ולימוד התורה בהם הוא ברמה גבוהה ביותר, ויחד עם זה היכלי החסידות משגשגים במלא תפארתם, וכמו כן תנועת התשובה המופלאה והמדהימה שלא שמענו כעין זה בשום דור. והלוא מאליה נשאלת השאלה מי ילד לנו את כל אלה, מי הוא שבכוחו לטפח ולגדל דור שכזה, שגם בדורות שלפנינו לא הצליחו להקים דורות כאלו, ומכח מה צמח דור שכזה. ובוודאי שאין לכך שום הסבר טבעי, אלא שהקב"ה לבדו, אני ה' בכבודי ובעצמי, טיפח וריבה הדור הזה, ונתקיים בדור הזה לעושה נפלאות גדולות "לבדו", כביכול הקב"ה לבדו הקים את הכל מחדש בהערותו רוח ממרום אשר תוצאותיה למעלה מכל שכל אנושי ומכל חשבונית. וכל זה בזכות אותם הקדושים, שאם כל מאורע רוחני יש בו מן הנצחיות ואינו הולך לטמיון, עאכ"כ העקדה הגדולה הזו, שכל אחד מהקדושים השאיר אחריו קדושה בעולם, ומגודל קידוש השם של ששה מיליוני קדושים אין לשער איך הבריאה נתרוממה ונתקדשה לאין ערוך. וממילא אין זה חידוש שכח הקדושה מתגבר כל כך, והולכים ומתרבים יהודים יקרים שומרי תורה ומצוות ובני תורה. וכל מי שרק יוצה לילך בדרכיהם יש לו האפשרות לכך מכח הקדושה שהשאירו אחריהם, שע"י קידוש השם שלהם קרבו את הבריאה לתיקון הגמור. וע"ד שמצינו בעשרה הרוגי מלכות, שע"י הריגתם ניתקנו התיקונים העליונים ביותר למעלה מכל השגה, וכך בודאי שגם ע"י העקידה הגדולה הזו נפעלו התיקונים הגדולים ביותר ונתקרבה הבריאה לתיקונה הגמור, שעל ידיהם נתקיים כבר ענין חבלי משיח, ובמהרה נזכה לביאת משיח צדקנו בב"א.

11
קונטרס
הבכור
ה'תש"ז
ה'תש"ח
ה'תש"ט

כל המתבונן במציאות של דורנו רואה בעליל שאנו חיים בדור שאיננו טבעי, כאשר בתוך דור של חשך שהסתר כה נורא שורר בכלל ישראל, פורח עולם כזה של תורה וחסידות. ובמיוחד מורגשת האי-טבעיות שבדור, בדורות

העוברים כ"י שב"ה אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו, ובמשך הזמן ילדים דורות שהבנים עולים על אבותיהם בתורה ויר"ש, וזה מוסיף והולך, כמו שרואים איך תלמודי תורה ושיבות קטנות וגדולות נבנים בצורה ובקצב שלא היו מעולם. ואם תמיד ידעו שיש ירידת הדורות, ובדורות האחרונים חזתה נפילה איומה בבחי' של מפולת הדורות, הרי בדורנו הקב"ה בכבודו בעצמו בונה שוב מחדש את כלל ישראל, ולכן אנו רואים עוד עליית הדורות. ולא רק באיכות אלא גם בכמות רואים כיום פריחה עצומה בלעה"ר בריבוי הטבעי שהוא למעלה מן הטבע, וכל זה כאמור מכח הקדושה שהכניסו הקדושים ע"י קידוש השם.

4

ואברהם זקן בא בימים (כד, א)

א"ר יהודה בר סימון: אברהם תבע זקנה. אמר לפניו רבון העולמים, אדם ובנו נכנסין למקום ואין אדם יודע למי מכבד, מתוך שאתה מעטרו בזקנה אדם יודע למי מכבד, א"ל הקב"ה: חייד, דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל, מתחילת הספר ועד כאן אין כתיב זקנה, וכיון שעמד אברהם נתן לו זקנה, הריא הוא דכתיב 'ואברהם זקן בא בימים' (ב"ר סה, ט)

על אדם
/ here
(12)

1 | בדורות קודמים רצו להראות זקן

אברהם אבינו היה האדם הראשון שנראה זקן. עד לזמנו, כולם נראו אותו דבר, ואברהם בא וטען לפני הקב"ה שהוא ויצחק בנו נראים אותו דבר, ומתוך כך טועים ביניהם. אנא ה', אני רוצה להראות זקן. אמר לו הקב"ה: אמרת דבר נפלא, אתה תהיה הראשון שיראה זקן, וזהו שכתוב "ואברהם זקן".

6 והנה ניתן היה לחשוב שרצונו של אברהם להראות זקן היה צורך שימושי, כדי שלא יתבלבלו בין הזקן לצעיר, בין יצחק לאברהם.

אך במדרש (שם) מבואר, שהפסוק "יפיית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך" (תהלים מה, א) נאמר על אברהם אבינו. כלומר, לא שהוא רצה להראות זקן כי זה שימושי, אלא הוא רצה להראות יפה, להראות זקן. לאברהם אבינו היה כתר של יופי, הוא נראה זקן, עם שיער לבן וזקן לבן.

בדורנו, איננו מבינים אפילו על מה מדובר. תארו לעצמיכם שמישהי אומרת להכרתה: איזה יופי את נראית, את נראית זקנה! הרי אנשים מבזבזים מיליוני דולרים רק כדי להראות צעירים! ואברהם אבינו רצה בדוקא להראות זקן. ואנחנו לא תופסים: מדוע? מה כל כך יפה במראהו של אדם זקן?

כשהייתי ילד קטן, והייתי שומע את אנשים מדברים על "דער אלטער פון קלם" או "דער אלטער פון סלבודקה" [הזקן מקלם, הזקן מסלבודקה] הפריע לי הדבר מאוד: מה הם עשו שמשום כך מעליבים אותם?...

וזו טעות. ברור שפעם המילה "זקן" לא היתה עלבון. אמנם בשפה המדוברת כיום באמת שינו את הביטוי, לא אומרים "הזקן מקלם" אלא "הסבא מקלם"; לא "הזקן מסלבודקה" אלא "הסבא מסלבודקה". בדור המודרני לא אומרים "זקן" כי זו איננה מחמאה, אך היו זמנים שלהיות זקן היתה מחמאה.

בשורות הבאות נבאר מדוע בדורות קודמים להיות זקן זו היתה מחמאה, והיום זה עלבון. אומר לכם קודם ביאור פשוט בענין, ואח"כ ביאור עמוק ונכון יותר.

26 זקן - עבר ארוך ועתיד קצר

בחיי האדם ישנן שלש נקודות - עבר, הווה ועתיד.

כשאדם מביט על העבר שלו ומתבונן: מה השגתי, מה בניתי בחיי? בדרך כלל התשובה תהיה: כלום!... ההווה - מה כבר אפשר להשיג ברגע אחד? ממש מאומה. רק העתיד הוא יפה וגדול... אוי, איזה עתיד יפה. לכל אחד יש חלום להיות עשיר, חכם, צדיק. העבר והווה לא שווים כלום, ורק העתיד מלא שושנים.

לפי זה, אדם זקן שיש לו עבר ארוך ועתיד קצר - אינו שווה כלום. כי כמה כבר יחיה בעתיד? שנה, שנתיים? הרי הוא כבר עם רגל אחת בקבר. לכן התואר "זקן" בדורנו נחשב לעלבון גדול.

(5)

לדעת מה יהיה מחר, אי אפשר לסמוך על העתיד. לעומת זאת העבר - הוא העיקר, כי שם יש לאדם מטען מלא גדלות. הוא למד הרבה תורה, קיים הרבה מצוות במסירות נפש.

ממילא, בדורות קודמים היה מכובד יותר להיראות זקן בעל זקן לבן, כי פירוש מדבר שליחודי זה יש מאחוריו מטען מלא גדלות, הוא אדם גדול. יש לו עבר גדול ועתיד קטן. אבל מי שהוא עדיין צעיר, מה כבר השיג בחייו? כמעט כלום. והעתיד - הרי לא יודעים מה יהיה מחר, ממילא אינו שווה כלום.

"בא בימים" - חי את כל רגעיו

הפסוק אומר: "ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים" (בראשית כה, ז), וכן על שרה נאמר: "שני חיי שרה" (שם כג, א). ושמעתי פעם בשם ר' ירוחם ממיר זצ"ל שביאר, מה פירוש המושג "לחיות"? כשאדם אוכל 'פיצה' או פלאפל, האם זה נקרא לחיות? לא ולא! לחיות פירושו רגעים של הישג, של גדלות, של קירבה להש"ת.

בדרך כלל, אדם שחי שמונים שנה, הלואי ויוכל לאסוף מכל ימי חייו כמה רגעים, רגע אחד מכאן ורגע אחד משם. ואדם שיכול לאסוף מכל חייו כמה שנים בודדות של חיים אמיתיים - זוהי כבר גדלות.

אברהם אבינו חי מאה שבעים וחמש שנים של חיים טהורים. לא היה רגע אחד שהוא לא חי, לא היה רגע שאברהם אבינו לא הגדירו כחיים אמיתיים!

לכן, בהגיעו לגיל מאה שבעים וחמש, אמר אברהם לפני הקב"ה: רבש"ע, אני רוצה איזו תוית שתעיד על כך שאני "בא בימים", יש לי עבר מפואר, אני נושא על גבי מאה שבעים וחמש שנים של גדלות. מגיע לי צל"ש, זקן לבן!

אבל אנחנו, בהגיענו לגיל שמונים, מה כבר השגנו בשנים שהיו לנו? נכון, היו לנו חלומות, אבל החלומות לא התגשמו. לכן היום להיות זקן אין לו משמעות. זהו החסר הפשוט בעינינו, ונבאר כאן עומק נוסף.

חשיבות הזיקנה - מחמת ההווה!

לפי דעתי, העבר של כל אחד, אפילו של אברהם אבינו - לא הוא החלק היפה בחיי האדם. לא בעבר באה לידי ביטוי גדלותו של האדם. יכול להיות שהעבר של האדם יהיה גדול ביותר, אבל הרי הוא כבר עבר, חלף מן העולם. כמובן שניקח אותו עמנו לעוה"ב, אבל לא זה הנושא.

העתיד גם הוא אינו בידינו.

מה, אם כן, שווה באמת? ישנו דבר אחד בעל ערך - ההווה! אם אדם יכול להתפלל ולאמר: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם" או לומר "ברוך הוא וברוך שמו", הרגע הזה הוא רגע של גדלות, הוא שווה, כי זה מה ששייך לי. איננו בעלים על העבר ולא על העתיד. מה ששייך לנו הוא ההווה.

כמה שווה ההווה, הרגע הזה? ההווה שווה כמו העבר! ונבאר את הדברים.

הבה נתאר לעצמנו את אברהם אבינו ביום ההולדת המאה שבעים וחמש שלו, ונניח שידוע לו שהיום אחה"צ הוא עובר לעוה"ב, לגן עדן. לאברהם יש

באמתחתו מאה שבעים וחמש שנה של גדלות של אברהם אבינו. הוא לא בזבז רגע בחייו, והוא "בא בימים".

ולאן הוא הולך? לעולם הבא, לנצחיות.

בן עשרים, גם לא שחרית של אדם בן חמשים ואף לא של אדם בן מאה ועשרים שנה. זוהי שחרית שיש בה גדלות של מאה שבעים וחמש שנות גדלות והתעלות! אברהם אבינו הכניס מאה שבעים וחמש שנות גדלות לתוך תפילת שחרית אחת! זהו זקן. זקן פירושו - היום אני זקן, ואני רוצה שאנשים ידעו שאני זקן, כדי להעריך ולהבין מהו "היום".

14

ינקות וזיקנה כאמצעים לחינוך

"ואברהם זקן בא בימים" (כז, א)

"אברהם תבע זיקנה, אמר לפניו רבש"ע אדם ובנו נכנסים למקום אחד, אין העולם יודעים למי מכבד, א"ל הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל. מתחילת הספר עד כאן אין זיקנה וכיון שעמד א"א ניתנה לו זיקנה הה"ד ואברהם זקן". (ילקוט שמעוני).

15
ספר
א

ויש לדקדק בלשון הילקוט שאברהם אמר לפני הקב"ה "אדם ובנו נכנסים למקום אחד". מכך משמע שתביעת הזיקנה יש לה קשר עם היחס שבין אדם לבנו, ומהו? ושמעתי לבאר את הדבר בהקדם דברי המד"ר פרשת וירא (נד, י) וז"ל: "אריי בר סימון משתה גדול - משתה גדולים עוג וכל גדולים עמו היו שם. אמר לעוג: לא היית אומר אברהם פרידה עקרה לא מוליד. א"ל: עכשיו מתנתנו מה היא לא שפיפה, אין יהיב אנא אצבעי עליה אנא פחיש ליה (אם אני נותן עליו אצבעי אני פוחס צורתו - מתי"כ). א"ל

16

הקב"ה: מה אתה מבזה על מתנתו, חייך שאת רואה אלף אלפי אלפים ורבי רבבות יוצאים מבני בניו, ואין סופו של אותו האיש ליפול אלא בידו שנאמר (במדבר כא) "ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו כי בידך נתתי וגו'". דא"ר לוי לא נדנדה עריסה תחילה אלא בביתו של אברהם אבינו". ומפרש שם ב"מתנות כהונה" שיצחק אבינו נולד קטן, אבל שאר בניו היו גדולים ולא הוצרכו לעריסה. וקאי אדלעיל שאמר עוג מתנתו מה היא וכו' ואם שאר בני אדם היו גם המה כמותו, מה היה מתמה עליו.

מדברי שני המדרשים הנזכרים אנו עומדים על שני שינויים בטבעי בני אדם שאירעו בימי אאע"ה לאחר לידת יצחק. א) עד יצחק היו התינוקות עומדים ומהלכים מיד לאחר שנולדו, ויצחק היה התינוק הראשון שנולד כיצור חסר-אונים המתפתח אט אט. ב) עד אותו זמן לא מצויות היו תופעות זיקנה, עד שבא אברהם ולפי בקשתו נהיה הזקן הראשון.

17

יתכן לפרש ששני השינויים הללו מתחייבים מהיות יצחק הבן הראשון שקיבל חינוך לתורה ולמצוות (ועיין במשך חכמה עה"פ "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו", שנאמר על אברהם, שפסוק זה הוא המקור למצוות חינוך במ"ע). כדי שהבנים יקבלו את מוסר אביהם באהבה והכנעה, היה צורך להביא את הבן למצב שבו הוא תלוי בלאו הכי בחסדי ההורים. ולכן, מיצחק ואילך נולדו התינוקות במצב שיש צורך לטפל בהם ולטפחם ולעזור להם במשך כמה וכמה שנים, עד שיוכלו להסתדר בכוחות עצמם. ומכיון שהם כבר נושאים את עיניהם אל הוריהם, ממילא יקבלו ביתר קלות את דברי תוכחתם ואת עיקרי החינוך שנותני להם.

18

גם הזיקנה מביאה תועלת לחינוך בהקנותה לאב המחנך מעמד שניכר עליו גם כלפי חוץ. עיי' דבריו נשמעים ועושים רושם על בני הדור הצעיר, ובה מדויק מדוע אמר אברהם לפי הילקוט: "אב ובנו נכנסים למקום אחד, אין העולם יודע למי מכבד". אב ובנו דיקא, כיון שהחסרון בהיעדר זיקנה, מתבטא בעיקר בענין הקשר שבין אב לבנו. האברבנאל כתב בענין מצות כבוד אב ואם: "מכלל הדיבורים האלוקיים לפי שע"י מצוה זו תהא קבלת ההורים השובה בעיני האדם ויסמוך ע"י ויאמין בה, כדכתיב זכור ימות עולם וגו' שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". רואים מדבריו, שאכן כבוד ההורים מהווה יסוד לחינוך, שכן אחרי שנוצר המעמד המתאים של אב יהיו דבריו נשמעים ובכך יתחנך הבן.

19

20

7

מעשה אבותינו

"ויתן תבן ומספא לגמלים"

"א"ר אחא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים, פרשתו של אליעזר ב' וג' פעמים הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מרבוי המקרא וכו'. "ומים לרחוץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו" א"ר אחא יפה רחיצת רגלי עבדי בתי אבות מתורתן של בנים שאפילו רחיצת רגליים צריך לכתוב והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מרבוי המקרא" ע"כ

16
א כ"ס

כל אדם שקורא את פרשיות השבוע הללו העוסקות בהתקמות אבות האומה שואל את עצמו מה ראתה התורה צורך גדול כל כך להרחיב ולפרט ולרדת לפרטי פרטים של סיפור המאורעות, התורה הקדושה שחוסכת במילים בדינים קשים הקשורים לטומאה וטהרה דינים הנלמדים לפעמים מדיוקים או מרמזים קלים כאן פתאום התורה מפזרת מלים ומשפטים שלמים לרוב וכי לא היינו מבינים את הספור עם אליעזר גם ללא הפרט שאליעזר נתן מספוא לגמלים או שאליעזר רחץ את רגליו למה כל האריכות הלזו?

שאלה זו נובעת מבעיה אחת והיא שאת ספר בראשית שמענו כולנו בפעם הראשונה בחיינו מ... הגגנת והבעיה היא לא ח"ו בגגנת היא עשתה את עבודתה נאמנה הבעיה היא בנו שאנו נשארנו עם אותו "ספור נחמד" אולי עם "תוספות" קלות ששמענו מדרש נאה זה או אחר אותו לא שמענו בגיל הרך.

הסתכלות רדודה זו חייבת להיפסק עלינו להבין שכשהתורה מספרת לנו את השתלשלות הדורות של האבות הקדושים כאן בעצם מתחילה להבנות כל מציאות כלל ישראל ולכן ישנה חשיבות עצומה להתייחסות של כל פרט ופרט מפרטי המאורעות השונים, הדבר דומה לגרעין הנורע באדמה מאותו גרעין ברכבות הימים יצמח עץ עבות בעל ענפים גדולים וחזקים שעליהם יגדלו פרות יפים ועסיסיים וכל היופי הזה תלוי באותו זרע קטן הנטמן באדמה כמה זהירות צריך על אותו הזרע שיהיה שלם בתכלית השלמות כל שינוי ולו הזעיר ביותר יכול לפגום ולגרוע משלימות העץ שיצא מאותו הזרע ולכן צריך הקפדה יתרה ושמירה יתרה על אותו גרעין. כשאנו שואלים מדוע צריכה התורה לפרט ולדקדק כל כך בספור השלשלות האבות הקדושים בשאלה זו אנו נדמים לאדם העומד ליד "אגרונום" היודע לשנות 'גנים' מסוימים בזרע הלימון ואנו שואלים אותו מה זה משנה לך אם תגרע מעט מחלקיקון זה או שתוסיף מעט חלקיק אחר, אדם זה יסתכל בנו כעל אנשים שניטלה בינתם ויאמר וכי אתם לא מבינים בהורדת החלקיקון הזה פרי הלימון המוכר יהפך מחמוץ למתוק...

זוהי ההסתכלות הנדרשת מאיתנו בהתעסקותינו בפרשיות אלו אין דבר מיותר ח"ו אין דבר לא חשוב ח"ו זה שאין אנו מבינים את נחיצות הספור על מעשה שנראה בעינינו פעוט אין זה אומר שמיותר הוא ח"ו אלא שפשוט אין לנו השגה והבנה מה הם ההשלכות ארוכות הטווח שנוצרו ממעשה התחלתי זה.

(גבורות ה' פ"ט)

8

י"ז י"א (17)

1
 וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדוֹנָי אֲבָרְכֶם כִּי
 אֲנִכִּי בְּדֶרֶךְ נְחִנִּי ה' בֵּית אֲחֵי
 אֲדוֹנָי. מִדְּרָשׁ מִמָּה שֶׁקִּפְצָה לִי הַדֶּרֶךְ
 הַיְיָתִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּדֶרֶךְ נְחִנִּי ה' בֵּית אֲחֵי
 אֲדוֹנָי. רַבִּים מְבִינִים כִּי מִפְּאֵת חֶסֶד
 בְּקַפִּיצַת הָאָרֶץ שֶׁפֶט כְּמֵאֲוָנִי בְּחִינַתוֹ

6
 שֶׁהַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא יִגְמַר בְּעֵדוֹ לְהַזְמִין לוֹ
 זְוִיגוֹ אֲמַנֵם אַחַר הַשְּׁקִיפָה הַנְּאוּמָה יַעֲלֶה
 לָנוּ כְּנֹגַה הַיּוֹתֵר קְרוֹבָה בְּעִנְיַת הַשֵּׁם.

ל לְמִשְׁלַל אֶחָד שָׂכַר בְּעַל עֲגֻלָּה לְנַחֲוֹתוֹ אֶל
 11 אַחַת הַעֲוִרוֹת הַסְּמוּכוֹת וַיֹּאסֶר לוֹ

מִן־כַּבְתּוֹ וַיִּתֵּן עִמּוֹ מִשְׁרָתוֹ לְהַנְהִיג הַעֲגֻלָּה
 וְהַמְשַׁרְתַּת הָיָה אִישׁ אֲלֵם לֹא יוֹדֵעַ דָּבָר אָמַר
 הַסּוֹחֵר אֶל בְּעַל הַעֲגֻלָּה מָה עָשִׂיתָ לִּי
 וְהַנְהִיג אוֹתִי עַל יְדֵי אֲלֵם הִזָּה אֲשֶׁר לֹא

16 יוֹכֵל לְדַבֵּר אֵלַי מְאוּמָה. אָמַר לוֹ וּמָה בְּכַף
 הָאֵם לֹא יִסְפִּיק לָךְ בְּלִמִּי אִם תְּדַבֵּר אֵלַי
 אָמַר לוֹ הַסּוֹחֵר הֲלֹא עַל כָּל פְּנִים אֲצַטְרֶךְ
 לְשֹׂאוֹל מֵאַתָּה אִם כָּכָר הוּא הָעִיר חִפְצִי

שְׁמָה. וּבְאִינָה מְקוֹם אֲרֹד מִמְּרַבְּכָתִי כִּי
 21 הֲלֹא נִכְרִי נְחֻשְׁבָתִי בְּעִיר הַהוּא וְגַם אִם
 אֲבֹא בְּתוֹכָהּ לֹא אֲדַע אִם זֹאת הוּא אֲשֶׁר

חִפְצָתִי בָּהּ. עֲנֶהוּ הַבְּעַל עֲגֻלָּה דַע לָךְ כִּי
 בְּכָל הַדֶּרֶךְ לֹא יִתֵּן מְנוּחַ לְרַגְלֵי הַסּוֹסִים
 26 עַד כִּי יָבֹא לְעִיר הַהִיא וְלִמְחֹז חִפְצָךְ
 וְאִם כֵּן בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יַעֲמִיד הַמְּרַבְּכָה תִּדַע
 כִּי שֵׁם כְּלָה הַדֶּרֶךְ וְזֶה לָךְ הָאוֹת.

1
 הַנִּמְשָׁל אֲלֵיָעֶזֶר עֲבַד אֲבָרְכֶם הַלֵךְ לִקְחַת
 אֲשֶׁה לִיצְחָק בְּדֶרֶךְ לֹא יוֹדֵעַ וְלֹא
 דָּרָךְ בָּהּ מַעוֹלָם וְלֹא יוֹדֵעַ מְקוֹם זְוִיגוֹ שֶׁל
 יַצְחָק. אֲבָל הַלֵךְ לַחֲפֹשׁ בְּאֲשֶׁר יִמְצָא
 וּבִזְוֹאת אִם הָיָה הַלֵּיכָתוֹ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ
 אֲזִי וְדָאֵי לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מִדְּבַר הַשְּׂגִיטָה
 מִבְּקִשׁוֹ עָדִי עָמְדוֹ עַל גִּמְרֵי הָעֵינָן. אֲבָל
 אַחֲרֵי שֶׁהָיָה מִחֶסֶד ה' יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר כְּמַעֲט
 קֵט שֶׁט וַיִּדְאָ עַל כְּפִי רוּחַ וְהַעֲמִיד בְּמָקוֹם
 הַהוּא. מִזֶּה הִבִּין אֲשֶׁר אֵךְ פַּה כְּלָה הַדֶּרֶךְ
 4 וּפַה יִמְצָא דָבָר מִבְּקִשׁוֹ וְעַל כֵּן יִצְדַק מֵהַ
 שְׂגִיטָה אֲלֵיָעֶזֶר הַמִּתְנַתֵּן לְרַבְּכָה שְׂרָם

שֶׁשְׂאֵלָה דְבָר כִּי מִכְּבָר הָיָה נִכּוֹן לְבוֹ בְּטוּחַ
 אֲשֶׁר מְצָא מִבְּקִשׁוֹ מִמָּה שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ
 וְלִכְּוֹן מִיַּד נִתַּן אוֹמֵר כְּבוֹד וְהוֹדִיָּה לְהַשֵּׁם
 10 יִתְבָּרַךְ וְאָמַר בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא עֲזַב חֶסְדּוֹ
 וְכוּ' אֲנִכִּי בְּדֶרֶךְ נְחִנִּי ה' בֵּית אֲחֵי אֲדוֹנָי.
 וְעַל זֶה בָּא מִדְּרָשׁם ז"ל מִמָּה שֶׁקִּפְצָה לוֹ
 הַדֶּרֶךְ הַיְיָתִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּדֶרֶךְ נְחִנִּי ה' בֵּית אֲחֵי
 אֲדוֹנָי וְכַדְבָּרֵינוּ. וְכִזָּה יִתְכַּן מֵהַ שֹּׁפֵר
 21 לְפָנֵיהֶם וְאֲבֹא הַיּוֹם אֶל הָעֵינָן. וְדָרְשׁוּ
 דַּיּוֹם יִצְאֵתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי כִּי כִזָּה לְהוֹדִיעַם
 כִּי נִכּוֹן הַדְּבָר עִם ה' וּמִמֶּהֵר לַעֲשׂוֹת מִמָּה
 שֶׁהַפְּלִיא עֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּקַפִּיצַת הַדֶּרֶךְ לְמַעַן
 לֹא יַעֲרְבוּ אֶל לִבָּם לְהַתְנַגֵּד אֶל רְצוֹן ה'
 26 חֲלִילָה. וְכֹאֲשֶׁר מְלֹאוֹ אֶת פִּיהֶם לֵאמֹר אִם
 מֵה' יִצָּא הַדְּבָר לֹא נוֹכַל דְּבָר.